

EUROOPAN YHTEISÖN JA SEN JÄSENVALTIOIDEN
SEKÄ COSTA RICAN, EL SALVADORIN, GUATEMALAN,
HONDURASIN, NICARAGUAN JA PANAMAN TASAVALTOJEN
SOPIMUS POLIITTISESTA
VUOROPUHELUSTA JA YHTEISTYÖSTÄ

BELGIAN KUNINGASKUNTA,

TANSKAN KUNINGASKUNTA,

SAKSAN LIITTOTASAVALTA,

HELLEENIEN TASAVALTA,

ESPANJAN KUNINGASKUNTA,

RANSKAN TASAVALTA,

IRLANTI,

ITALIAN TASAVALTA,

LUXEMBURGIN SUURHERTTUAKUNTA,

ALANKOMAIDEN KUNINGASKUNTA,

ITÄVALLAN TASAVALTA,

PORTUGALIN TASAVALTA,

SUOMEN TASAVALTA,

RUOTSIN KUNINGASKUNTA,

ISON-BRITANNIAN JA POHJOIS-IRLANNIN YHDISTYNYT KUNINGASKUNTA,

Euroopan yhteisön perustamissopimuksen ja Euroopan unionista tehdyn sopimuksen
sopimuspuolet, jäljempänä 'jäsenvaltiot', ja

EUROOPAN YHTEISÖ, jäljempänä 'yhteisö',

sekä

COSTA RICAN TASAVALTA,

EL SALVADORIN TASAVALTA,

GUATEMALAN TASAVALTA,

HONDURASIN TASAVALTAA,

NICARAGUAN TASAVALTA

PANAMAN TASAVALTA

OTTAVAT HUOMIOON osapuolten väliset perinteiset historialliset ja kulttuuriset siteet sekä halunsa vahvistaa suhteitaan niitä nykyisin ohjaavien mekanismien pohjalta;

OTTAVAT HUOMIOON kummallakin alueella viime vuosikymmenellä tapahtuneen myönteisen kehityksen, joka on tukenut siirtymistä yhteisten tavoitteiden ja etujen mukaisesti uuteen, aiempaa syvempien, nykyaikaisempien ja pysyvämpien suhteiden vaiheeseen, mikä helpottaa vastaamista tämänhetkisiin sisäisiin haasteisiin ja kansainvälisiin tapahtumiin;

VAHVISTAVAT kunnioittavansa ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa määritellyjä demokratian periaatteita ja perusluonteisia ihmisoikeuksia;

PALAUTTAVAT MIELEEN sitoutumisensa oikeusvaltion ja hyvän hallintotavan periaatteiden noudattamiseen;

TUKEUTUVAT jaetun vastuun periaatteisiin ja ovat vakuuttuneita siitä, että on tärkeää ehkäistä laittomien huumausaineiden käyttöä, vähentää niiden haitallisia vaikutuksia sekä torjua huumekasvien laitonta viljelyä sekä huumausaineiden ja niiden esiasteiden laitonta tuotantoa, valmistusta ja kauppaa;

KOROSTAVAT sitoutumistaan keskinäiseen yhteistyöhön köyhyyden poistamisen sekä tasapuolisen ja kestäväen kehityksen tavoitteiden saavuttamiseksi ottaen huomioon sellaiset tekijät kuin alttiuden luonnonkatastrofeille, ympäristön säilyttämisen ja suojelun sekä biologisen monimuotoisuuden ja Keski-Amerikan maiden asteittaisen yhdentymisen maailmantalouteen;

PAINOTTAVAT osapuolten haluavan vakiinnuttaa niiden välisen keskinäisen poliittisen vuoropuhelun ja taloudellisen yhteistyön prosessin, joka perustuu vuonna 1984 aloitettuun ja Firenzessä vuonna 1996 ja Madridissa vuonna 2002 jatkettuun San Josén vuoropuheluun;

KOROSTAVAT tarvetta lujittaa vuonna 1993 tehtyyn Euroopan yhteisön ja Costa Rican, El Salvadorin, Guatemalan, Hondurasin, Nicaraguan ja Panaman tasavaltojen väliseen yhteistyötä koskevaan puitesopimukseen, jäljempänä 'vuoden 1993 puitesopimus', perustuvaa yhteistyöohjelmaa;

TUNNUSTAVAT Keski-Amerikan taloudellisessa yhdentymisessä tapahtuneen edistymisen, josta ovat osoituksena muun muassa ponnistelut Keski-Amerikan tulliliiton perustamiseksi nopeasti, riitojenratkaisumenettelyn voimaantulo sekä investointeja ja palvelukauppaa koskevan Keski-Amerikan sopimuksen allekirjoittaminen; ne tunnustavat lisäksi tarpeen syventää Keski-Amerikan alueen yhdentymisprosessia, kaupan vapauttamista ja talousuudistusta;

OVAT TIETOISIA tarpeesta edistää molempien alueiden kestävästä kehitystä sellaisen kehityskumppanuuden avulla, jossa ovat mukana kaikki asianomaiset toimijat, kansalaisyhteiskunnan ja yksityisen sektorin edustajat mukaan luettuina, Monterreyn konsensuksessa ja Johannesburgin julistuksessa vahvistettujen periaatteiden sekä viimeksi mainitun täytäntöönpanosuunnitelman mukaisesti;

OTTAVAT HUOMIOON tarpeen päästä yhteistyöhön muuttoliikkeeseen liittyvissä kysymyksissä;

TUNNUSTAVAT, etteivät tämän sopimuksen määräykset liity millään tavoin osapuolten kantaan parhaillaan käytävissä tai tulevissa kahden- tai monenvälisissä kauppaneuvotteluissa ja ettei niitä saa tulkita tai selittää neuvotteluja koskevan osapuolten kannan määrittelyksi;

PAINOTTAVAT haluaan tehdä yhteistyötä kansainvälisillä foorumeilla molemmille osapuolille tärkeissä kysymyksissä;

OTTAVAT HUOMIOON strategisen kumppanuuden, joka on kehittynyt Euroopan unionin sekä Latinalaisen Amerikan ja Karibian maiden välille vuoden 1999 Rion huippukokouksen yhteydessä ja joka on vahvistettu vuoden 2002 Madridin huippukokouksessa; ja

OTTAVAT HUOMIOON toukokuussa 2002 annetun Madridin julistuksen,

OVAT PÄÄTTÄNEET TEHDÄ TÄMÄN SOPIMUKSEN:

I OSASTO

SOPIMUKSEN PERIAATTEET, TAVOITTEET JA SOVELTAMISALA

1 ARTIKLA

Periaatteet

1. Ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa määriteltyjen demokratian periaatteiden ja perusluonteisten ihmisoikeuksien sekä oikeusvaltioperiaatteen kunnioittaminen on osapuolten sisä- ja ulkopolitiikan lähtökohta ja olennainen osa tätä sopimusta.

2. Osapuolet vahvistavat sitoutuneensa edistämään kestävästä kehitystä ja Yhdistyneiden Kansakuntien vuosituhattulistuksen kehitystavoitteita.
3. Osapuolet vahvistavat sitoutumisensa hyvän hallintotavan periaatteisiin ja korruption torjuntaan.

2 ARTIKLA

Tavoitteet ja soveltamisala

1. Osapuolet vahvistavat, että niiden yhteisenä tavoitteena on vahvistaa keskinäisiä suhteitaan poliittista vuoropuhelua ja yhteistyötä kehittämällä.
2. Osapuolet vahvistavat myös päätöksensä lujittaa yhteistyötä kaupan, investointien ja taloudellisten suhteiden aloilla.
3. Osapuolet vahvistavat, että niiden yhteisenä tavoitteena on pyrkiä luomaan edellytykset neuvotella Dohan työohjelman, jonka ne ovat sitoutuneet saattamaan päätökseen vuoden 2004 loppuun mennessä, tulosten pohjalta toteuttamiskelpoinen ja niitä molempia hyödyttävä assosiaatiosopimus, johon sisältyy vapaakauppasopimus.

4. Tämän sopimuksen täytäntöönpanon tarkoituksena on edistää osaltaan näiden edellytysten syntymistä, sillä se lisää poliittista ja sosiaalista vakautta, syventää alueellista yhdentymisprosessia ja vähentää köyhyyttä Keski-Amerikan kestävän kehittämisen yhteydessä.
5. Sopimus ohjaa osapuolten poliittista vuoropuhelua ja yhteistyötä sekä sisältää sen soveltamista varten tarvittavat institutionaaliset järjestelyt. Sopimukseen ei sisälly määräyksiä, jotka määrittelisivät osapuolten kannan parhaillaan käytävissä tai tulevissa kahden- tai monenvälisissä kauppaneuvotteluissa.
6. Osapuolet sitoutuvat tarkastelemaan säännöllisesti sopimuksen täytäntöönpanon edistymistä ottaen huomioon ennen sopimuksen voimaantuloa saavutetun edistymisen.

II OSASTO

POLIITTINEN VUOROPUHELU

3 ARTIKLA

Tavoitteet

1. Osapuolet sopivat tehostavansa säännöllistä poliittista vuoropuheluaan ottaen lähtökohdaksi periaatteet, jotka on vahvistettu San Josén vuoropuhelun yhteisissä julistuksissa, erityisesti San Josén (annettu 28 ja 29 päivänä syyskuuta 1984), Firenzen (annettu 21 päivänä maaliskuuta 1996) ja Madridin (annettu 18 päivänä toukokuuta 2002) julistuksissa.

2. Osapuolet sopivat, että poliittinen vuoropuhelu kattaa kaikki keskinäisen edun mukaiset aiheet ja kaikki muut kansainväliset kysymykset. Sillä pyritään edistämään yhteisten tavoitteiden saavuttamiseen ja yhteisen perustan luomiseen tähtääviä uusia aloitteita sellaisilla aloilla kuin alueellinen yhdentyminen, köyhyyden vähentäminen ja sosiaalinen yhteenkuuluvuus, kestävä kehitys, alueellinen turvallisuus ja vakaus, konfliktien ehkäisy ja ratkaiseminen, ihmisoikeudet, demokratia, hyvä hallintotapa, muuttoliike sekä korruption torjunta, terrorismin vastaiset toimet, huumausaineet sekä pienaseet ja kevyet aseet. Vuoropuhelu tarjoaa myös perustan aloitteiden tekemiselle ja se tukee yhteistyötä koskevien ja muiden aloitteiden ja toimien suunnittelua koko Latinalaisen Amerikan alueella.

3. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että vahvistettu poliittinen vuoropuhelu tarjoaa mahdollisuuden laajaan tietojenvaihtoon ja se on foorumi yhteisten aloitteiden esittämiseksi kansainvälisellä tasolla.

4 ARTIKLA

Mekanismit

Osapuolet sopivat, että niiden välinen poliittinen vuoropuhelu käydään:

a) tarvittaessa ja osapuolten niin sopiessa valtioiden ja hallitusten päämiesten tasolla;

- b) ministeritasolla, erityisesti San Josén vuoropuheluun liittyvän ministerikokouksen yhteydessä;
- c) korkeiden virkamiesten tasolla;
- d) käytännön toimista vastaavien tahojen tasolla,

sekä hyödyntäen diplomaattikanavia mahdollisimman tehokkaasti.

5 ARTIKLA

Yhteistyö ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla

Osapuolet pyrkivät mahdollisuuksien ja omien etujensa mukaan sovittamaan kantansa yhteen ja tekemään yhteisiä aloitteita asianmukaisilla kansainvälisillä foorumeilla sekä tekemään yhteistyötä ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla.

III OSASTO

YHTEISTYÖ

6 ARTIKLA

Tavoitteet

1. Osapuolet sopivat vahvistavansa vuoden 1993 puitesopimuksessa määrättyä yhteistyötä ja laajentavansa sitä muille aloille. Yhteistyössä keskitytään:
  - a) edistämään poliittista ja yhteiskunnallista vakautta demokratian, ihmisoikeuksien kunnioittamisen ja hyvän hallintotavan kautta;
  - b) syventämään Keski-Amerikan maiden alueellista yhdentymistä ja tätä kautta edistämään taloudellista kasvua ja parantamaan vähitellen niiden väestöjen elämänlaatua;
  - c) edistämään köyhyyden vähentämistä, sosiaalipalvelujen tasapuolisempaa saatavuutta ja talouskasvusta saatavan hyödyn oikeudenmukaisempaa jakautumista samalla, kun varmistetaan taloudellisten, sosiaalisten ja ympäristöä koskevien tekijöiden asianmukainen tasapaino kestävä kehityksen mukaisesti.

2. Osapuolet sopivat, että yhteistyöhön kuuluu myös taloudelliseen ja sosiaaliseen kehitykseen vaikuttavia monialaisia kysymyksiä kuten miesten ja naisten tasa-arvo, alkuperäisväestön ja Keski-Amerikan muiden etnisten ryhmien kunnioittaminen, luonnonkatastrofien ehkäiseminen ja hallinta, ympäristön säilyttäminen ja suojeleminen, biologinen monimuotoisuus, kulttuurien monimuotoisuus sekä tutkimus ja teknologian kehittäminen. Myös alueellinen yhdentymisen katsotaan monialaiseksi kysymykseksi, minkä vuoksi kansallisten yhteistyötoimien olisi oltava yhdenmukaisia alueellisen yhdentymisprosessin kanssa.

3. Osapuolet sopivat rohkaisevansa toimenpiteitä, jotka edistävät Keski-Amerikan maiden alueellista yhdentymistä ja osapuolten alueidenvälisiä suhteita.

7 ARTIKLA

Menetelmät

Osapuolet sopivat, että yhteistyön toteutusmuotoja ovat tekninen apu, rahallinen apu, selvitykset, koulutus, tietojen ja asiantuntemuksen vaihto, kokoukset, seminaarit, tutkimushankkeet tai mitkä tahansa muut keinot, joista osapuolet sopivat ottaen huomioon kyseisen yhteistyön alan, asetetut tavoitteet sekä tähän yhteistyöhön sovellettavien sääntöjen ja määräysten mukaisesti käytettävissä olevat keinot. Kaikkien yhteistyöhön osallistuvien osalta varoja on hallinnoitava avoimesti ja vastuullisuuden periaatetta soveltaen.

8 ARTIKLA

Yhteistyö ihmisoikeuksien, demokratian ja hyvän hallintotavan alalla

Osapuolet sopivat, että tämän alan yhteistyöllä tuetaan aktiivisesti hallituksia ja kansalaisyhteiskunnan edustajia erityisesti seuraaviin aloihin liittyvillä toimilla:

- a) ihmisoikeuksien ja demokratisoitumisprosessin edistäminen, asianmukaiset vaalimenettelyt mukaan luettuina;
- b) oikeusvaltioperiaatteen vahvistaminen sekä moitteettoman ja avoimen julkishallinnon edistäminen, mikä käsittää myös korruption torjunnan paikallisella, alueellisella ja kansallisella tasolla; ja
- c) tuomioistuinjärjestelmien riippumattomuuden ja tehokkuuden parantaminen.

9 ARTIKLA

Yhteistyö konfliktien ehkäisemisen alalla

1. Osapuolet sopivat, että tämän alan yhteistyöllä edistetään ja tuetaan kokonaisvaltaista rauhanpolitiikkaa, jolla rohkaistaan demokraattisia kansoja vuoropuheluun tämän ajan haasteista, joihin kuuluvat muun muassa konfliktien ehkäiseminen ja ratkaiseminen, rauhan palauttaminen ja oikeudenmukaisuus ihmisoikeuksien toteutumisessa. Tämän politiikan perustana on omistajuusperiaate ja sen painopiste on erityisesti koko alueen, pienalueiden ja kansallisen tason valmiuksien kehittämisessä. Sillä varmistetaan konfliktien estämiseksi ja muutoin tarpeen mukaan kaikille yhteiskuntaryhmille tasapuoliset poliittiset, taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset mahdollisuudet, vahvistetaan demokraattista legitimiyyttä, edistetään sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja julkisten asioiden moitteetonta hoitoa, luodaan toimivat järjestelmät eri ryhmien etujen rauhanomaista yhteensovittamista varten ja tuetaan kansalaisyhteiskunnan aktiivista ja järjestäytyntä toimintaa käyttäen hyväksi erityisesti jo olemassa olevia alueellisia instituutioita.

2. Yhteistyötoimilla voidaan tarvittaessa esimerkiksi tukea jotain tiettyä maata koskevia välitys-, neuvottelu- ja sovitteluprosesseja, lasten, naisten ja vanhusten auttamiseksi tehtävää työtä ja jalkaväkimiinojen vastaista toimintaa.

3. Osapuolet tekevät yhteistyötä myös pienaseilla ja kevyillä aseilla käytävän kaupan estämiseksi ja torjumiseksi tavoitteena muun ohessa sovittaa yhteen toimia oikeudellisen sekä institutionaalisen ja poliisitoimintaa koskevan yhteistyön tehostamiseksi sekä siviilien hallussa olevien pienaseiden ja kevyiden aseiden kokoamiseksi ja tuhoamiseksi.

10 ARTIKLA

Yhteistyö julkisen hallinnon nykyaikaistamisen alalla

1. Osapuolet sopivat, että tämän alan yhteistyöllä pyritään nykyaikaistamaan Keski-Amerikan maiden julkishallintoa ja parantamaan sen ammatillisia valmiuksia ja tukemaan myös hallinnon hajauttamista ja Keski-Amerikan yhdentymisprosessista johtuvia rakenteellisia muutoksia. Tarkoituksena on yleisesti parantaa järjestelmän toimivuutta, taata julkisten varojen avoin hoito ja tähän liittyvä tilivelvollisuus sekä parantaa oikeudellista ja institutionaalista kehystä esimerkiksi osapuolten parhaiden käytäntöjen pohjalta sekä politiikkojen ja välineiden kehittämisestä Euroopan unionissa saatuja kokemuksia hyödyntäen.

2. Yhteistyötoimiin voi kuulua muun muassa ohjelmia, joilla pyritään kehittämään politiikan suunnitteluun ja toteuttamiseen tarvittavia valmiuksia kaikilla molemmille osapuolille tärkeillä aloilla, joita ovat esimerkiksi julkiset palvelut, talousarvion laatiminen ja täytäntöönpano sekä korruption torjunta, ja vahvistamaan tuomioistuinlaitosta.

11 ARTIKLA

Yhteistyö alueellisen yhdentymisen alalla

1. Osapuolet sopivat, että tämän alan yhteistyöllä pyritään vahvistamaan Keski-Amerikan alueellista yhdentymisprosessia ja erityisesti tukemaan alueen yhteismarkkinoiden muodostamista ja toteutusta.
2. Yhteistyöllä pyritään tukemaan Keski-Amerikan alueen yhteisten instituutioiden kehittämistä ja lujittamista sekä tiivistämään kyseisten instituutioiden välistä yhteistyötä.
3. Yhteistyöllä edistetään myös yhteisten politiikkojen kehittämistä ja oikeudellisen kehyksen yhdenmukaistamista, mutta vain niiltä osin, kun ne kuuluvat Keski-Amerikan yhdentymistä ohjaavien välineiden alaan, ja vain, jos osapuolet niin sopivat, muun muassa seuraavilla aloilla: kauppa, tulli, energia, liikenne, viestintä, ympäristö ja kilpailu sekä makrotalouspolitiikan yhteensovittaminen muun muassa rahapolitiikan, finanssipolitiikan ja julkisen talouden aloilla.
4. Yhteistyö voi olla muun muassa kaupan alan teknistä apua seuraavasti:
  - a) toimivan Keski-Amerikan tulliliiton lujittamisen ja täytäntöönpanon tukeminen;
  - b) alueen sisäisen kaupan kehittämisen esteiden vähentämisen ja poistamisen tukeminen;

- c) yhteistyö tulli- ja passitusmenettelyjen yksinkertaistamiseksi, nykyaikaistamiseksi, yhdenmukaistamiseksi ja yhteenliittämiseksi sekä lainsäädännön, sääntöjen ja ammatillisen koulutuksen kehittämisen tukeminen; ja
- d) alueen sisäisten yhteismarkkinoiden perustamiseen ja toimivuuteen tähtäävän prosessin tukeminen.

12 ARTIKLA

Alueellinen yhteistyö

Osapuolet sopivat käyttävänsä kaikkia olemassa olevia yhteistyövälineitä edistääkseen toimia, joilla tähdätään Euroopan unionin ja Keski-Amerikan aktiivisen ja vastavuoroisen yhteistyön kehittämiseen vaikeuttamatta yhteistyötä osapuolten välillä tai Keski-Amerikan maiden ja muiden Latinalaisen Amerikan ja Karibian maiden/alueiden välillä sellaisilla aloilla kuin kaupan ja investointien edistäminen, ympäristö, luonnonkatastrofien ehkäiseminen ja hallinta, tieteellinen ja teknologinen tutkimus, energia, liikenne, viestinnän infrastruktuurit, kulttuuri, alueellinen kehitys ja maankäytön suunnittelu.

13 ARTIKLA

Yhteistyö kaupan alalla

1. Osapuolet sopivat, että kauppaa koskevalla yhteistyöllä edistetään Keski-Amerikan maiden yhdentymistä maailmantalouteen. Antamalla kauppaan liittyvää teknistä apua sillä pyritään lisäksi edistämään alueen sisäisen kaupan sekä Euroopan unionin kanssa käytävän kaupan kehittämistä ja monipuolistumista niin paljon kuin mahdollista.

2. Osapuolet sopivat panevansa täytäntöön kaupan alan kattavan yhteistyöohjelman kaupankäynnin tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntämiseksi mahdollisimman hyvin laajentaen kaupasta hyötyvää tuotantopohjaa, ja myös kehittämällä mekanismeja kasvavan markkinakilpailun hallitsemiseksi, sekä taitoja, välineitä ja tekniikkoja, joiden avulla voidaan päästä nopeammin osalliseksi kaikista kaupankäyntiin liittyvistä eduista.
3. Yhteistyöohjelman täytäntöönpanemiseksi sekä kahdenvälisten, alueellisten ja monenvälisten kauppaneuvottelujen ja sopimusten tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntämiseksi mahdollisimman hyvin osapuolet sopivat tehostavansa teknisten valmiuksien kehittämistä kummallakin alueella.

14 ARTIKLA

Yhteistyö palvelujen alalla

1. Ottaen huomioon palvelujen kasvavan merkityksen talouksiensa kehittämisessä ja monipuolistamisessa osapuolet sopivat vahvistavansa yhteistyötään palvelujen alalla palvelukaupan yleissopimuksen (GATS-sopimus) sääntöjen mukaisesti. Laajennetulla yhteistyöllä pyritään parantamaan Keski-Amerikan maiden palvelualan kilpailukykyä kestäväen kehityksen periaatetta noudattaen.
2. Osapuolet määrittelevät palvelualat, joille yhteistyö keskitetään. Toimet kohdistetaan muun muassa sääntelyyn kansallinen lainsäädäntö sekä pääoman ja teknologian saatavuus asianmukaisesti huomioon ottamalla.

15 ARTIKLA

Yhteistyö teollis- ja tekijänoikeuksien alalla

Osapuolet sopivat, että tämän alan yhteistyöllä pyritään edistämään investointeja, teknologian siirtoa, tiedon levitystä, kulttuuri- ja muuta luovaa toimintaa sekä niihin liittyvää taloudellista toimintaa sekä yhteisiä käyttömahdollisuuksia ja etuja osapuolten yksilöimillä aloilla. Yhteistyöllä on tarkoitus parantaa lainsäädäntöä, määräyksiä ja toimintalinjoja pyrkimyksenä lisätä teollis- ja tekijänoikeuksien suojaa ja tehostaa niiden täytäntöönpanoa tiukimpien kansainvälisten normien mukaisesti.

16 ARTIKLA

Yhteistyö julkisten hankintojen alalla

Osapuolet sopivat, että tämän alan yhteistyöllä pyritään takaamaan syrjimättömien, selkeiden ja, jos osapuolet niin sopivat, avoimien¹ menettelyjen noudattaminen vastavuoroisesti julkisten hankintojen yhteydessä ja kaikilla tasoilla, kun se on tarkoituksenmukaista.

---

¹ Kuten 2 artiklan 5 kohdassa on säädetty, ilmaisulla "avoin" ei voida katsoa tarkoittavan ilmaisua "pääsy".

17 ARTIKLA

Yhteistyö kilpailupolitiikan alalla

Osapuolet sopivat, että kilpailupolitiikkaa koskevalla yhteistyöllä edistetään kilpailusääntöjen tosiasiallista käyttöönottoa ja soveltamista sekä tietojen levittämistä avoimuuden lisäämiseksi ja oikeusvarmuuden parantamiseksi Keski-Amerikan ja Euroopan unionin markkinoilla toimiville yrityksille.

18 ARTIKLA

Tulliyhteistyö

1. Osapuolet sopivat, että tämän alan yhteistyöllä pyritään niiden välisen kaupan helpottamiseksi kehittämään tullimenettelyjä ja kaupan helpottamiseen liittyviä toimenpiteitä ja edistämään osapuolten tullijärjestelmiä koskevien tietojen vaihtoa.
2. Sen mukaan kuin osapuolet sopivat, yhteistyö voi käsittää muun muassa seuraavia toimia:
  - a) tuonti- ja vientiasiakirjojen yksinkertaistaminen ja yhdenmukaistaminen kansainvälisten standardien mukaisesti, yksinkertaistettujen ilmoitusten käyttö mukaan luettuna;
  - b) tullimenettelyjen parantaminen sellaisilla menetelmillä kuin riskinarviointi, tavaroiden yksinkertaistetut tuonti- ja tulliselvitysmenettelyt, valtuutetun toimijan aseman myöntäminen sähköistä tiedonsiirtoa (electronic data interchange, EDI) ja automaattisia järjestelmiä käyttämällä;

- c) toimenpiteet tullipäätösten ja -tuomioiden avoimuuden ja niitä koskevien muutoksenhakumenettelyjen parantamiseksi;
  - d) järjestelmät, joilla varmistetaan, että kaupan alan toimijoita kuullaan säännöllisesti tuontia ja vientiä koskevista säännöksistä, määräyksistä ja menettelyistä.
3. Pöytäkirjan tekemistä keskinäisestä avunannosta tulliasioissa voidaan harkita tällä sopimuksella perustetun institutionaalisen kehyksen puitteissa.

19 ARTIKLA

Yhteistyö teknisten määräysten ja vaatimustenmukaisuuden arvioinnin alalla

1. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että standardeja, teknisiä määräyksiä ja vaatimustenmukaisuuden arviointia koskeva yhteistyö on keskeinen tavoite erityisesti alueen sisäisen kaupan kehittämisen kannalta.
2. Sen mukaan kuin osapuolet sopivat, yhteistyöllä edistetään:
  - a) Keski-Amerikan maissa toteutettavia teknisen avun ohjelmia sen varmistamiseksi, että standardoinnin, akkreditoinnin, varmentamisen ja metrologian alojen järjestelmät ja rakenteet ovat yhteensopivia:
    - kansainvälisten normien,
    - ihmisten turvallisuuden ja terveyden, kasvien ja eläinten, kuluttajien sekä ympäristön suojelua koskevien keskeisten vaatimusten kanssa;

b) yhteistyötä markkinoille pääsyn helpottamiseksi.

3. Käytännössä yhteistyöllä:

- a) annetaan teknistä ja organisatorista tukea alueellisten verkostojen ja elinten perustamisen edistämiseksi ja parannetaan politiikkojen yhteensovittamista teknisten määräysten ja vaatimustenmukaisuuden arviointimenettelyjä koskevien kansainvälisten ja alueellisten vaatimusten soveltamiseksi yhdenmukaisella tavalla;
- b) edistetään kaikkia sellaisia toimenpiteitä, joilla pyritään poistamaan osapuolten väliset erot vaatimustenmukaisuuden arvioinnin ja standardoinnin aloilla; ja
- c) tuetaan avoimuuden parantamiseen tärkeitä toimenpiteitä, hyviä sääntelykäytäntöjä sekä tuotteisiin ja liiketoimintakäytäntöihin sovellettavien laatuvaatimusten käyttöä.

20 ARTIKLA

Teollinen yhteistyö

1. Osapuolet sopivat, että teollisella yhteistyöllä edistetään Keski-Amerikan teollisuuden ja sen eri alojen nykyaikaistamista ja rakenneuudistusta sekä talouden toimijoiden välistä yhteistyötä pyrkimällä vahvistamaan yksityistä sektoria ja samalla huolehtimaan ympäristön suojelusta.

2. Teollista yhteistyötä koskevissa aloitteissa otetaan huomioon osapuolten määrittämät painopisteet. Niissä otetaan huomioon teollisuuden kehityksen alueelliset näkökohdat ja edistetään tarvittaessa rajat ylittäviä kumppanuussuhteita. Aloitteilla pyritään erityisesti luomaan sopiva kehys liikkeenjohdollisen osaamisen parantamista sekä markkinoiden ja yritysten toimintaolosuhteiden avoimuuden lisäämistä varten.

21 ARTIKLA

Yhteistyö pienten ja keskisuurten yritysten sekä mikroyritysten kehittämisen alalla

Osapuolet sopivat edistävänsä pienten ja keskisuurten yritysten sekä mikroyritysten kehitykselle suotuisaa ympäristöä, myös maaseutualueilla, muun muassa seuraavilla toimenpiteillä:

- a) talouden toimijoiden välisten yhteyksien, yhteisten investointien ja yhteisyritysten sekä tietoverkkojen edistäminen olemassa olevilla monialaisilla ohjelmilla;
- b) rahoituksen saannin helpottaminen, tietojen toimittaminen ja innovointiin kannustaminen.

22 ARTIKLA

Yhteistyö maatalous-, maaseutu- ja metsäaloilla sekä terveys- ja kasvinsuojelutoimet

1. Osapuolet sopivat tekensä vastavuoroisesti yhteistyötä maatalouden alalla edistääkseen kestävästä maataloudesta, maatalouden ja maaseudun kehittämistä, metsätaloutta, kestävästä sosiaalista ja taloudellista kehitystä sekä elintarvikevarmuutta Keski-Amerikan maissa.
2. Yhteistyössä keskitytään toimintavalmiuksien ja infrastruktuurin parantamiseen ja teknologian siirtoon muun muassa seuraavilla aloilla:
  - a) terveys- ja kasvinsuojelutoimet sekä ympäristöön ja elintarvikkeiden laatuun liittyvät toimenpiteet ottaen huomioon osapuolten voimassa olevan lainsäädännön ja toimien WTO:n ja muiden kansainvälisten järjestöjen sääntöjen mukaisesti;
  - b) maatalouden monipuolistaminen ja rakennemuutos;
  - c) tietojen vastavuoroinen vaihto käsittäen myös osapuolten maatalouspolitiikan kehittämistä koskevat tiedot;
  - d) tekninen apu tuottavuuden parantamista ja vaihtoehtoisin viljelymenetelmiin siirtymistä varten;
  - e) tieteelliset ja tekniset kokeet;

- f) maataloustuotteiden laadun parantamiseen tähtäävät toimet sekä tuottajaorganisaatioiden valmiuksien kehittämistä ja kaupan edistämistä koskevat toimet;
- g) parannetut edellytykset panna täytäntöön terveys- ja kasvinsuojelutoimia markkinoillepääsyn helpottamiseksi ja asianmukaisen terveyden suojelun varmistaminen terveys- ja kasvinsuojelutoimista tehdyn WTO:n sopimuksen määräysten mukaisesti.

23 ARTIKLA

Yhteistyö kalastuksen ja vesiviljelyn alalla

Osapuolet sopivat kehittävänsä taloudellista ja teknistä yhteistyötä kalastus- ja vesiviljelyalalla erityisesti kalavarojen kestävästä käytöstä, hoidosta ja säilyttämisestä sekä ympäristövaikutusten arvioinnin osalta. Yhteistyön olisi ulotuttava myös jalostusteollisuuteen ja kaupan helpottamiseen. Kalastusalan yhteistyö voi johtaa myös kahdenvälisen kalastussopimusten tekemiseen osapuolten tai Euroopan yhteisön ja yhden tai useamman Keski-Amerikan maan välillä ja/tai monenvälisen kalastussopimusten tekemiseen osapuolten välillä.

24 ARTIKLA

Yhteistyö kaivostoiminnan alalla

Osapuolet sopivat, että tämän alan yhteistyössä keskitytään ympäristönsuojeluun liittyvät näkökohdat huomioon ottaen pääasiassa seuraaviin toimiin:

- a) edistetään osapuolten yritysten osallistumista mineraalien etsintään, louhintaan ja kestävään käyttöön osapuolten lainsäädännön mukaisesti;
- b) edistetään malmin etsintään ja louhintaan liittyvien tietojen, kokemusten ja teknologian vaihtoa;
- c) edistetään asiantuntijavaihtoa ja tehdään yhteistä tutkimustyötä teknologian kehittämismahdollisuuksien lisäämiseksi;
- d) suunnitellaan toimia, joilla voidaan lisätä alalle tehtäviä investointeja kunkin Keski-Amerikan maan sekä Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden lainsäädäntöjen mukaisesti;
- e) kehitetään toimenpiteitä ympäristönäkökohtien huomioon ottamiseksi ja alan yritysten ympäristövastuun lisäämiseksi.

25 ARTIKLA

Yhteistyö energia-alalla

1. Osapuolet sopivat, että niiden yhteisenä tavoitteena on edistää energia-alan yhteistyötä kansallista lainsäädäntöä noudattaen sellaisilla keskeisillä aloilla kuin vesivoima, sähkö, öljy ja kaasu, uusiutuvat energialähteet, energiansäästöteknologia, maaseudun sähköistys ja energiamarkkinoiden alueellinen yhdentymisen sekä muut osapuolten yksilöimät alat.
2. Yhteistyö voi käsittää muun muassa seuraavaa:
  - a) energiapolitiikan muotoilu ja suunnittelu, mikä sisältää alueellisesti merkittävät yhteenliitetyt infrastruktuurit, energiahuollon parantamisen ja monipuolistamisen sekä energiamarkkinoiden parantamisen mukaan luettuna energian kauttakuljetuksen, siirron ja jakelun helpottaminen Keski-Amerikan maissa;
  - b) energia-alan hallinto ja koulutus sekä teknologian ja osaamisen siirto;
  - c) energiansäästön, energiatehokkuuden ja uusiutuvien energialähteiden käytön edistäminen sekä energian tuotannon ja kulutuksen ympäristövaikutusten selvittäminen;
  - d) ympäristönäkökohdat huomioon ottavan kehitysmekanismien käytön edistäminen ilmastonmuutosta koskevien aloitteiden ja ilmaston vaihtelevuuden tukena;
  - e) ydinenergian ympäristöä säästävään ja rauhanomaiseen käyttöön liittyvät kysymykset.

26 ARTIKLA

Yhteistyö liikenteen alalla

1. Osapuolet sopivat, että tämän alan yhteistyössä keskitytään liikennejärjestelmien ja niihin liittyvän infrastruktuurin rakenteelliseen uudistamiseen ja nykyaikaistamiseen, matkustaja- ja tavaraliikenteen parantamiseen sekä kaupunki-, lento-, meri-, sisävesi-, rautatie- ja maantieliikennemarkkinoille pääsyn parantamiseen kehittämällä liikenteen hallinnan toiminnallisia ja hallinnollisia näkökohtia ja korostamalla tiukkojen toimintanormien merkitystä.
2. Yhteistyö voi käsittää seuraavaa:
  - a) tietojen vaihto osapuolten toimintalinjoista erityisesti kaupunkiliikenteen, multimodaaliliikenneverkkojen yhteenliittämisen ja yhteentoimivuuden sekä muiden osapuolille tärkeiden kysymysten osalta;
  - b) rautateiden, satamien ja lentoasemien hallinnointi, myös asianomaisten viranomaisten asianmukainen yhteistyö;
  - c) yhteistyöhankkeet maailmanlaajuisista satelliittinavigointijärjestelmää (Global Navigation Satellite System, GNSS) ja kaupunkien joukkoliikennekeskuksia koskevan eurooppalaisen teknologian siirtämistä varten;
  - d) turvallisuutta ja ympäristön pilaantumisen ehkäisyä koskevien normien parantaminen, mikä käsittää myös kansainvälisten normien noudattamisen valvonnan tehostamiseen tähtäävän yhteistyön sopivilla kansainvälisillä foorumeilla.

27 ARTIKLA

Yhteistyö tietoyhteiskunnan, tietotekniikan ja televiestinnän alalla

1. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että tietotekniikka ja viestintä ovat nyky-yhteiskunnan avainaloja ja ehdottoman tärkeitä aloja taloudelliselle ja sosiaaliselle kehitykselle sekä joustavalle siirtymiselle tietoyhteiskuntaan. Alan yhteistyöllä kavennetaan osaltaan digitaalikuilua ja kehitetään inhimillisiä voimavaroja.
2. Tämän alan yhteistyöllä pyritään edistämään:
  - a) vuoropuhelua tietoyhteiskunnan eri näkökohdista;
  - b) vuoropuhelua tietotekniikan- ja viestinnän sääntelyä ja politiikkaa koskevista näkökohdista, standardit mukaan luettuina, osapuolten kansallisen lainsäädännön mukaisesti;
  - c) tietojenvaihtoa standardeista, vaatimustenmukaisuuden arvioinnista ja tyyppihyväksynnästä;
  - d) uuden tieto- ja viestintätekniiikan levittämistä;
  - e) tieto- ja viestintätekniiikkaan liittyviä yhteisiä tutkimushankkeita sekä tietoyhteiskunnan sovelluksia koskevia kokeiluhankkeita;

- f) telemaattisten verkkojen ja palvelujen yhteenliitettävyyttä ja yhteentoimivuutta;
- g) asiantuntijoiden vaihtoa ja koulutusta;
- h) sähköisiin viranomaispalveluihin liittyvien sovellusten kehittämistä.

28 ARTIKLA

Yhteistyö audiovisuaalialalla

Osapuolet sopivat edistävänsä yhteistyötä audiovisuaalialalla ja yleisemminkin tiedotusvälineiden alalla toteuttamalla yhteisiä toimia, jotka koskevat koulutusta sekä audiovisuaalialan kehittämistä ja tuotanto- ja levitystoimintaa. Yhteistyössä noudatetaan asianmukaisia kansallisia tekijänoikeussäännöksiä ja alalla sovellettavia kansainvälisiä sopimuksia.

29 ARTIKLA

Yhteistyö matkailualalla

Osapuolet sopivat, että tämän alan yhteistyöllä pyritään vakiinnuttamaan parhaat käytännöt matkailun tasapainoisen ja kestäväen kehityksen varmistamiseksi Keski-Amerikan alueella. Yhteistyöllä olisi pyrittävä luomaan strategioita, joilla parannetaan Keski-Amerikasta Euroopassa vallitsevaa kuvaa ja lisätään sen painoarvoa kilpailukykyisenä ja monipuolisena matkailukohteena.

30 ARTIKLA

Rahoituslaitosten välinen yhteistyö

Osapuolet sopivat edistävänsä rahoituslaitosten yhteistyötä omien tarpeidensa sekä alaa koskevien ohjelmiensa ja lainsäädäntönsä mukaisesti.

31 ARTIKLA

Yhteistyö investointien edistämisen alalla

1. Osapuolet sopivat edistävänsä toimivaltansa rajoissa vastavuoroisia investointeja suosivia vakaita olosuhteita.
2. Yhteistyön mahdollisia muotoja ovat:
  - a) investointilainsäädäntöä ja -mahdollisuuksia koskevien tietojen vaihto- ja jakelujärjestelmien edistäminen;
  - b) investointeja kummallakin alueella edistävän oikeudellisen kehyksen luominen tekemällä tarvittaessa investointien edistämistä ja suojaamista koskevia kahdenvälisiä sopimuksia jäsenvaltioiden ja Keski-Amerikan maiden kesken;
  - c) yksinkertaistettujen hallinnollisten menettelyjen edistäminen;
  - d) yhteisyritysjärjestelmien perustaminen.

32 ARTIKLA

Makrotaloutta koskeva vuoropuhelu

1. Osapuolet sopivat, että yhteistyöllä pyritään edistämään makrotalouspolitiikkaa ja alan suuntauksia koskevaa tietojenvaihtoa sekä yhteismarkkinoiden yhteydessä toteutettavasta makrotalouspolitiikkojen yhteensovittamisesta saatavien kokemusten vaihtoa.
2. Osapuolet pyrkivät myös syventämään viranomaistensa vuoropuhelua makrotaloudellisista kysymyksistä jotka, sen mukaan kuin osapuolet sopivat, voivat liittyä raha- ja finanssipolitiikkaan, julkiseen talouteen, makrotalouden vakauttamiseen tai ulkomaanvelkaan.

33 ARTIKLA

Yhteistyö tilastoalalla

1. Osapuolet sopivat, että tärkeimpänä tavoitteena on kehittää nykyistä parempia tilastointimenetelmiä ja -ohjelmia, mukaan luettuna tilastotietojen kerääminen ja levitys, pyrkimyksenä kehittää osapuolten keskinäistä vertailtavuutta parantavia indikaattoreita, jotta osapuolet voivat käyttää toistensa tilastotietoja, jotka koskevat tavara- ja palvelukauppaa tai yleisesti ottaen mitä tahansa tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvaa alaa, jolle voidaan laatia tilastoja.

2. Yhteistyötoimiin voi sisältyä muun muassa teknistä vaihtoa Keski-Amerikan ja Euroopan unionin jäsenvaltioiden tilastokeskusten sekä Eurostatin välillä, yhtenäisten tiedon keruu-, analyysi- ja tulkintamenetelmien kehittämistä ja seminaarien, työryhmien ja tilastoalan koulutusohjelmien järjestämistä.

34 ARTIKLA

Yhteistyö kuluttajansuojan alalla

Osapuolet sopivat, että tämän alan yhteistyöhön voi sisältyä mahdollisuuksien mukaan muun muassa seuraavaa:

- a) osapuolten kuluttajalainsäädäntöjen molemminpuolisen tuntemuksen parantaminen, jotta korkeatasoista kuluttajansuojaa varmistettaessa onnistutaan välttämään kaupan esteet;
- b) kuluttajansuojajärjestelmiä koskevan tietojenvaihdon edistäminen.

35 ARTIKLA

Yhteistyö tietosuojan alalla

1. Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä henkilötietojen ja muiden tietojen käsittelyn yhteydessä sovellettavan suojan kehittämiseksi tavoitteena tiukimpien kansainvälisten normien noudattamisen edistäminen.

2. Osapuolet sopivat myös tekevänsä yhteistyötä henkilötietojen suojan parantamiseksi ja edistävänsä henkilötietojen vapaata liikkuvuutta osapuolten välillä ottaen asianmukaisesti huomioon osapuolten kansalliset lainsäädännöt.

36 ARTIKLA

Yhteistyö tieteen ja teknologian alalla

1. Osapuolet sopivat, että tiede- ja teknologiayhteistyö toteutetaan niiden yhteisen edun ja niiden soveltamien politiikkojen mukaisesti ja että yhteistyön tavoitteina on:

- a) vaihtaa tieteellistä tutkimusta ja teknologiaa koskevia tietoja ja kokemuksia alueellisella tasolla, erityisesti politiikkojen ja ohjelmien täytäntöönpanon osalta;
- b) tukea inhimillisten voimavarojen kehittämistä;
- c) edistää osapuolten tiedeyhteisöjen välisiä suhteita;
- d) kannustaa osapuolten yrityksiä osallistumaan tiede- ja teknologiayhteistyöhön ja erityisesti innovaatiotoiminnan edistämiseen;
- e) tukea innovointia ja teknologian siirtoa osapuolten välillä, sähköiset viranomaispalvelut ja ympäristöä säästävämpi teknologia mukaan luettuina.

2. Osapuolet sopivat edistävänsä ja tehostavansa tieteellisen tutkimuksen ja teknologian kehittämistä ja innovaatioprosesseja, mihin osallistuu korkeakouluja ja tutkimuskeskuksia; kummankin osapuolen tuotantosektoria, erityisesti pieniä ja keskisuuria yrityksiä, edistetään.
3. Osapuolet sopivat edistävänsä tiede- ja teknologiayhteistyötä molempien alueiden yliopistojen, tutkimuslaitosten ja tuotantosektorien välillä, mikä käsittää myös apurahojen myöntämisen ja opiskelija- ja asiantuntijavaihto-ohjelmat.
4. Osapuolet sopivat vahvistavansa yhteistyösuhteita tiede-, teknologia- ja innovaatioyksiköiden välillä teknologian edistämistä, levitystä ja siirtoa varten.

37 ARTIKLA

Koulutusalan yhteistyö

1. Osapuolet sopivat, että tämän alan yhteistyöllä pyritään määrittämään, millä tavoin yleissivistävää ja ammatillista koulutusta voitaisiin parantaa. Tässä yhteydessä kiinnitetään erityistä huomiota nuorten, naisten, ikääntyneiden ihmisten, alkuperäisväestön ja Keski-Amerikan muiden etnisten ryhmien mahdollisuuksiin saada koulutusta, tekniset kurssit, korkeakoulutus ja ammatillinen koulutus mukaan luettuina, sekä Yhdistyneiden Kansakuntien vuosituhatjulistuksessa tältä osin asetettujen kehitystavoitteiden saavuttamiseen.
2. Osapuolet sopivat tiivistävänsä yhteistyötään yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen alalla ja tukevansa yliopistojen ja yritysten keskinäistä yhteistyötä johtotehtävissä työskentelevän henkilöstön asiantuntemuksen lisäämiseksi.

3. Osapuolet sopivat lisäksi kiinnittävänsä erityistä huomiota hajautettuihin toimiin ja ohjelmiin (ALFA, ALBAN, URB-AL jne.), joiden avulla voidaan solmia pysyviä yhteyksiä osapuolten asiantuntijaelinten välille ja edistää kokemusten ja teknisten voimavarojen vaihtoa ja yhteistä käyttöä. Tässä yhteydessä yhteistyöllä voidaan tukea myös koulutustoimia ja -ohjelmia Keski-Amerikan erityistarpeiden käsittelemiseksi.
4. Osapuolet edistävät alkuperäisväestön koulutusta, myös sen omilla kielillä.

38 ARTIKLA

Yhteistyö ympäristön ja biologisen monimuotoisuuden alalla

1. Osapuolet sopivat, että tämän alan yhteistyöllä pyritään edistämään ympäristönsuojelua kestäväen kehityksen tavoitteiden mukaisesti. Köyhyyden ja ympäristön välistä yhteyttä sekä taloudellisen toiminnan ympäristövaikutuksia pidetään tässä suhteessa tärkeinä tekijöinä. Yhteistyöllä olisi myös edistettävä tuloksellista osallistumista kansainvälisiin ympäristösopimuksiin muun muassa ilmastonmuutoksen, biologisen monimuotoisuuden, aavikoitumisen ja kemikaalien hallinnan aloilla.
2. Yhteistyössä voidaan keskittyä muun muassa seuraavaan:

- a) ympäristön tilan heikentymisen ehkäisy; tätä tarkoitusta varten yhteistyössä olisi myös tarkasteltava ympäristön kannalta kestävän ja/tai säästävän teknologian siirtoa;
- b) luonnonvarojen suojelun ja kestävän hoidon (mukaan luettuna biologinen monimuotoisuus ja geenivarat) edistäminen;
- c) biologisen monimuotoisuuden kansallisen ja alueellisen seurannan tukeminen;
- d) ympäristölainsäädännöstä ja molempien osapuolten alueilla esiintyvistä ympäristöongelmista saatujen tietojen ja kokemusten vaihto;
- e) ympäristölainsäädännön yhtenäistämisen tukeminen Keski-Amerikassa;
- f) ympäristöasioiden hallinnan tehostaminen kaikilla aloilla ja kaikilla hallinnon tasoilla;
- g) ympäristökasvatuksen, valmiuksien ja kansalaisten osallistumisen edistäminen;
- h) alueen yhteisten tutkimusohjelmien edistäminen.

39 ARTIKLA

Yhteistyö luonnonkatastrofien alalla

Osapuolet sopivat, että tämän alan yhteistyöllä pyritään vähentämään Keski-Amerikan alueen alttiutta luonnonkatastrofeille parantamalla alueellisia valmiuksia tutkimus-, suunnittelu- ja ehkäisytyöhön, katastrofien hallintaan sekä kunnostustyöhön yhdenmukaistamalla oikeudellista kehystä ja parantamalla eri instituutioiden välistä koordinaatiota ja viranomaistukea.

40 ARTIKLA

Kulttuuriyhteistyö

1. Osapuolet sopivat laajentavansa tämän alan yhteistyötä sekä alueidensa kulttuurisiteitä ja kulttuurialan toimijoiden välisiä yhteyksiä.
2. Tavoitteena on edistää osapuolten välistä kulttuuriyhteistyötä ottaen tässä yhteydessä huomioon Euroopan unionin jäsenvaltioiden kahdenväliset ohjelmat ja niiden synergiaedut.
3. Yhteistyössä noudatetaan asianomaisia kansallisia tekijänoikeussäännöksiä ja alan kansainvälisiä sopimuksia.

4. Yhteistyö voi kattaa kulttuurin kaikki osa-alueet, muun muassa seuraavat:
  - a) kirjallisuuden kääntäminen;
  - b) kansallisomaisuuden konservointi, entistäminen, rekonstruointi ja elävöittäminen;
  - c) kulttuuritapahtumat ja niihin liittyvät toiminta sekä taiteilijoita ja kulttuurialan ammattilaisia koskeva vaihto;
  - d) erityisesti alkuperäisväestön ja Keski-Amerikan muiden etnisten ryhmien kulttuurisen monimuotoisuuden tukeminen;
  - e) nuorisovaihto;
  - f) kulttuuriomaisuuden laittoman kaupan selvittäminen ja estäminen;
  - g) käsityö- ja kulttuuriteollisuuden edistäminen.

41 ARTIKLA

Terveysalan yhteistyö

1. Osapuolet sopivat tekensä yhteistyötä terveysalalla tavoitteenaan tukea alakohtaisia uudistuksia, joilla pyritään luomaan tasapuolisia ja köyhien tarpeet huomioon ottavia terveydenhoitopalveluja, sekä oikeudenmukaisia rahoitusmekanismeja, joiden ansiosta on helpompi turvata köyhien mahdollisuudet terveydenhoitoon ja varmuus riittävästä ravinnosta.
2. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että tautien ensivaiheen ennaltaehkäisyssä on otettava huomioon myös sellaiset tekijät kuin koulutus sekä vesi- ja jätevesihuolto. Tältä osin osapuolten tavoitteena on vahvistaa ja kehittää terveydenhuoltoalaa laajemmalle ulottuvia kumppanuuksia, joiden avulla voidaan pyrkiä saavuttamaan vuosituhatjulistuksen kehitystavoitteet erityisesti aidsin, malarian, tuberkuloosin ja muiden epidemioiden torjunnassa. Lisäksi on tarpeen solmia kansalaisyhteiskunnan, kansalaisjärjestöjen ja yksityissektorin kanssa kumppanuuksia, joiden avulla voidaan edistää seksuaaliterveyttä ja niihin liittyviä oikeuksia sukupuolierot huomioon ottavalla tavalla ja tehdä työtä nuorten parissa sukupuolitautien ja ei-toivottujen raskauksien välttämiseksi edellyttäen, etteivät nämä tavoitteet ole ristiriidassa asianomaisten maiden lainsäädännön tai kulttuuristen erityispiirteiden kanssa.

42 ARTIKLA

Sosiaalialan yhteistyö

1. Osapuolet sopivat tekensä yhteistyötä edistääkseen työmarkkinaosapuolten osallistumista vuoropuheluun elin- ja työoloista, sosiaalisesta suojelusta ja yhteiskuntaan sopeuttamisesta. Huomioon otetaan erityisesti tarve estää kaikenlainen osapuolen alueella oleskelevien toisen osapuolen kansalaisten syrjintä.

2. Osapuolet pitävät tärkeänä sosiaalista kehitystä, jonka on edettävä rinnan taloudellisen kehityksen kanssa, ja ne sopivat pitävänsä ensisijaisina kysymyksinä työllisyyttä, asunto-oloja ja asuinyhteisöjä omia toimintalinjojaan ja perustuslaillisia määräyksiään noudattaen ja Kansainvälisen työjärjestön yleissopimuksissa määriteltyjä työelämän peruseriaatteita ja -oikeuksia eli perustyönormeja edistäen.
3. Osapuolet voivat tehdä yhteistyötä kaikissa edellä mainittuihin aloihin liittyvissä ja niille kummallekin tärkeissä kysymyksissä.
4. Osapuolet voivat tarvittaessa ja omia menettelyjään noudattaen käydä tätä vuoropuhelua yhteensovitetusti Euroopan talous- ja sosiaalikomitean ja Keski-Amerikan vastaavan toimielimen kanssa.

43 ARTIKLA

Kansalaisyhteiskunnan osallistuminen yhteistyöhön

1. Osapuolet tunnustavat kansalaisyhteiskunnan merkityksen yhteistyöprosessissa ja mahdollisen osallistumisen siihen ja sopivat edistävänsä todellista vuoropuhelua kansalaisyhteiskunnan kanssa.
2. Jollei osapuolen oikeudellisista ja hallinnollisista säännöksistä ja määräyksistä muuta johdu, kansalaisyhteiskunta voi:

- a) tulla kuulluksi kansallisen päätöksenteon yhteydessä demokratian periaatteiden mukaisesti;
- b) saada tietoja kehitys- ja yhteistyöstrategioista ja alakohtaisista politiikoista ja osallistua niitä koskeviin neuvotteluihin, erityisesti jos on kyse sitä koskevista aloista, kehitysprosessin kaikki vaiheet mukaan luettuina;
- c) saada keskeisillä aloilla rahoitusapua, jos kunkin osapuolen säännöt sen sallivat, sekä tukea valmiuksien kehittämiseen;
- d) osallistua sitä koskevilla aloilla yhteistyöohjelmien täytäntöönpanoon.

44 ARTIKLA

Yhteistyö sukupuolten tasa-arvon alalla

Osapuolet sopivat, että tämän alan yhteistyöllä vahvistetaan osaltaan toimintalinjoja, ohjelmia ja mekanismeja, joilla pyritään varmistamaan miesten ja naisten tasavertainen osallistuminen politiikan ja yhteiskunta-, talous- ja kulttuurielämän kaikilla aloilla, tarvittaessa myös naisia suosivien toimenpiteiden avulla. Yhteistyöllä pyritään myös parantamaan naisten mahdollisuuksia saada käyttöönsä kaikki ne resurssit, joita he tarvitsevat perusoikeuksiensa täysimääräiseen hyödyntämiseen.

45 ARTIKLA

Alkuperäisväestöä ja Keski-Amerikan muita etnisiä ryhmiä koskeva yhteistyö

1. Osapuolet sopivat, että tämän alan yhteistyöllä pyritään tukemaan alkuperäisväestön ja Keski-Amerikan muiden etnisten ryhmien hyväksi toimivien järjestöjen perustamista ja jo olemassa olevien lujittamista köyhyyden hävittämistä, luonnonvarojen kestävää hoitoa ja ihmisoikeuksien ja demokratian kunnioittamista koskevien tavoitteiden edistämisen yhteydessä.
2. Sen lisäksi, että alkuperäisväestön ja Keski-Amerikan muiden etnisten ryhmien tilanne otetaan järjestelmällisesti huomioon kehitysyhteistyön kaikilla tasoilla, osapuolet niveltävät kyseisten väestöryhmien erityisaseman politiikan suunnitteluunsa ja vahvistavat alkuperäisväestöä edustavien järjestöjen toimintakykyä tavoitteenaan lisätä kehitysyhteistyön myönteisiä vaikutuksia näihin väestöryhmiin.

46 ARTIKLA

Kotiseudultaan siirtymään joutunutta väestöä ja kotiutettuja sotilaita koskeva yhteistyö

1. Osapuolet sopivat, että kotiseudultaan siirtymään joutuneen väestön ja kotiutettujen sotilaiden hyväksi tehtävällä yhteistyöllä pyritään osaltaan huolehtimaan näiden ihmisten perustarpeista humanitaarisen avun päättymisen jälkeen, kunnes heidän asemaansa koskevaan ongelmaan löydetään pidempiaikainen ratkaisu.

2. Yhteistyöhön voivat kuulua muun muassa seuraavat toimet:
- a) pyrkiminen omavaraisuuteen sekä kotiseudultaan siirtymään joutuneen väestön ja kotiutettujen sotilaiden sopeuttaminen takaisin normaaliin yhteiskuntaelämään;
  - b) tuki vastaanottaville paikallisyhteisöille ja paluumuuttoalueille kotiseudultaan siirtymään joutuneen väestön ja kotiutettujen sotilaiden hyväksymisen ja sopeutumisen helpottamiseksi;
  - c) tuki kyseisten ihmisten vapaaehtoiselle paluumuutolle ja asettautumiselle alkuperäiseen kotimaahansa tai muihin maihin, jos olosuhteet sen sallivat;
  - d) toimet, joilla pyritään auttamaan näitä ihmisiä saamaan takaisin omaisuutensa tai omistusoikeutensa, ja heitä vastaan tehtyjen ihmisoikeusloukkausten oikeudellista käsittelyä varten annettava apu;
  - e) institutionaalisen toimintakyvyn vahvistaminen maissa, joita kyseiset ongelmat koskevat;
  - f) asianomaisten henkilöiden sopeuttaminen uudelleen poliittiseen ja yhteiskunnalliseen elämään sekä työelämään, tarvittaessa osana sovintoprosessia.

47 ARTIKLA

Yhteistyö laittomien huumausaineiden ja niihin liittyvän rikollisuuden torjumiseksi

1. Osapuolet sopivat yhteisvastuuperiaatteen pohjalta, että tämän alan yhteistyöllä pyritään sovittamaan yhteen ja lisäämään yhteisiä ponnisteluja laittomien huumausaineiden tuotannon, kaupan ja käytön ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Osapuolet sopivat myös, että ne pyrkivät torjumaan huumausaineiden kauppaan liittyvää järjestäytynyttä rikollisuutta muun muassa kansainvälisten järjestöjen ja elinten välityksellä. Osapuolet sopivat, että tähän tarkoitukseen käytetään myös Euroopan unionin sekä Latinalaisen Amerikan ja Karibian maiden huumeidentorjunnan koordinointi- ja yhteistyöjärjestelmää, muita yhteistyömekanismeja kuitenkin poissulkematta.
2. Osapuolet toteuttavat tällä alalla yhteistyössä erityisesti seuraavia toimia:
  - a) ohjelmat huumausaineiden väärinkäytön estämiseksi erityisesti haavoittuvissa ja riskialttiissa väestöryhmissä;
  - b) huumausaineiden väärinkäyttäjille kohdistetut koulutus-, valistus-, hoito- ja kuntoutushankkeet;
  - c) hankkeet, joilla pyritään yhdenmukaistamaan alan lainsäädäntöä ja toimia Keski-Amerikassa;
  - d) yhteiset tutkimusohjelmat;

- e) vaihtoehtoiseen toimintaan kannustavat toimenpiteet ja yhteistyötoimet, esimerkiksi pienviljelijöiden kannustaminen lain sallimien viljelykasvien viljelyyn;
- f) Euroopan yhteisön ja toimivaltaisten kansainvälisten elinten hyväksymiä toimenpiteitä vastaavat toimenpiteet huumausaineiden kemiallisten esiasteiden ja keskeisten tuotteiden kaupan valvomiseksi;
- g) toimenpiteet laittomien huumausaineiden tarjonnan vähentämiseksi mukaan luettuna huumausaineiden kemiallisten esiasteiden torjuntaan tarkoitettuihin hallinnollisiin valvontajärjestelmiin liittyvä koulutus, sekä asiaan liittyvän rikollisuuden torjumiseksi.

48 ARTIKLA

Yhteistyö rahanpesun ja siihen liittyvän rikollisuuden torjumiseksi

1. Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä estääkseen rahoitusjärjestelmiensä käytön rahanpesuun, joka koskee rikollisella toiminnalla yleensä ja huumausaineiden kaupalla erityisesti saatuja tuloja.
2. Yhteistyöhön sisältyy hallinnollista ja teknistä apua, jolla pyritään tukemaan alan säännösten ja määräysten laatimista ja täytäntöönpanoa sekä asianmukaisten normien ja mekanismien tehokasta soveltamista. Yhteistyöllä mahdollistetaan erityisesti asiaan liittyvien tietojen vaihtaminen ja sellaisten rahanpesun torjuntaa koskevien asianmukaisten normien käyttöönotto, jotka vastaavat Euroopan yhteisön ja alan kansainvälisten elinten, kuten rahanpesunvastaisen toimintaryhmän (Financial Action Task Force, FATF) ja Yhdistyneiden Kansakuntien, hyväksymiä normeja. Alueellista yhteistyötä pyritään edistämään.

49 ARTIKLA

Muuttoliikettä koskeva yhteistyö

1. Osapuolet vahvistavat uudelleen, että ne pitävät alueidensa välisten muuttovirtojen yhteistä hallintaa tärkeänä. Yhteistyön lujittamiseksi osapuolet aloittavat kattavan vuoropuhelun kaikista muuttoliikettä koskevista kysymyksistä, joihin kuuluvat myös laitton maahanmuutto, ihmisten salakuljetus ja ihmiskauppa sekä pakolaisvirrat. Muuttoliikettä koskevat näkökohdat olisi otettava huomioon maahan- tai maastamuuttajan alkuperä-, kauttakulku- tai määränpäämaan kansallisissa taloudellisen ja sosiaalisen kehittämisen ohjelmissa.
2. Yhteistyössä muuttoliike nähdään ilmiönä, jota on tarkasteltava ja arvioitava erilaisista näkökulmista noudattaen samalla kansainvälisesti, yhteisössä ja kansallisesti sovellettavaa asianomaista lainsäädäntöä. Keskeisiä yhteistyöaloja ovat:
  - a) muuttoliikkeen perimmäiset syyt;
  - b) kansainvälistä suojelua koskevan kansallisen lainsäädännön ja vastaavien käytäntöjen kehittäminen ja täytäntöönpano pakolaisten oikeusasemasta vuonna 1951 tehdyn Geneven yleissopimuksen ja vuonna 1967 tehdyn pöytäkirjan sekä muiden asiaankuuluvien alueellisten ja kansainvälisten asiakirjojen määräysten noudattamiseksi ja palauttamiskiellon periaatteen noudattamisen varmistamiseksi;
  - c) maahanpääsyä koskevat säännöt sekä maahantuloluvan saaneiden henkilöiden oikeudet ja asema, maassa laillisesti asuvien henkilöiden, jotka eivät ole asianomaisten maan kansalaisia, oikeudenmukainen kohtelu ja heidän kotouttamisensa, yleissivistävä ja ammatillinen koulutus, syrjinnän ja muukalaisvihan vastaiset toimenpiteet sekä kaikki sovellettavat maahanmuuttajien ihmisoikeuksia koskevat säännökset ja määräykset;

- d) tuloksellisten ja ehkäisevien toimintaperiaatteiden vahvistaminen laittoman maahanmuuton torjumiseksi. Keskeisellä sijalla ovat myös maastamuuttajien salakuljetus ja ihmiskauppa sekä se, millä tavoin salakuljettajien ja ihmiskauppaa harjoittavien verkostoja ja rikollisjärjestöjä voidaan torjua ja toiminnan uhreja suojella;
- e) maassa laittomasti oleskelevien henkilöiden palauttaminen inhimillisellä ja kunnioittavalla tavalla ja heidän takaisinottonsa 3 kohdan mukaisesti;
- f) viisumikysymykset, jotka määritellään molempien osapuolten kannalta tärkeiksi;
- g) rajavalvonnan alalla kysymykset, jotka liittyvät järjestelyihin, koulutukseen, parhaisiin käytäntöihin ja muihin kentällä toteutettaviin käytännön toimiin, ja tilanteen mukaan myös varusteisiin, joiden mahdollinen kaksikäyttöluonne on tiedostettava.

3. Laittoman maahanmuuton estämistä ja hallintaa koskevan yhteistyön yhteydessä osapuolet sopivat lisäksi, että ne ottavat takaisin laittomasti toiseen maahan pyrkivät kansalaisensa. Tätä varten:

- kukin Keski-Amerikan maa ottaa pyydettyä ja ilman muita muodollisuuksia takaisin kaikki kansalaisensa, jotka oleskelevat laittomasti Euroopan unionin jäsenvaltion alueella, toimittaa kansalaisilleen asianmukaiset henkilöllisyysasiakirjat ja huolehtii asian edellyttämistä hallinnollisista toimista;

- kukin Euroopan unionin jäsenvaltio ottaa pyydettyä ja ilman muita muodollisuuksia takaisin kaikki kansalaisensa, jotka oleskelevat laittomasti jonkin Keski-Amerikan maan alueella, toimittaa kansalaisilleen asianmukaiset henkilöllisyysasiakirjat ja huolehtii asian edellyttämistä hallinnollisista toimista.

Osapuolet sopivat, että ne tekevät pyynnöstä ja mahdollisimman pian takaisinottoon sovellettavia Euroopan unionin jäsenvaltioiden ja Keski-Amerikan maiden erityisiä velvoitteita säätelevän sopimuksen. Sopimuksessa käsitellään myös muiden maiden kansalaisten ja kansalaisuudettomien henkilöiden takaisinottoa.

Tässä yhteydessä 'osapuolilla' tarkoitetaan yhteisöä, kaikkia sen jäsenvaltioita ja kaikkia Keski-Amerikan maita.

50 ARTIKLA

Terrorismin vastainen yhteistyö

Osapuolet vahvistavat terrorismin vastaisen toiminnan tärkeyden ja sopivat tekevänsä yhteistyötä terroritekojen estämiseksi ja tukahduttamiseksi kansainvälisten sopimusten, Yhdistyneiden Kansakuntien asianomaisten päätöslauselmien sekä omien lakiensa ja muiden määräystensä mukaisesti. Ne toimivat erityisesti:

- a) Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvoston päätöslauselman nro 1373 sekä muiden asiaa koskevien Yhdistyneiden Kansakuntien päätöslauselmien, kansainvälisten sopimusten ja välineiden täysimääräisen täytäntöönpanon puitteissa;
- b) vaihtamalla tietoja terroristiryhmistä ja niiden tukiverkostoista kansainvälisen ja kansallisen oikeuden säännösten mukaisesti; ja
- c) keskustelemalla terrorismin vastaisista keinoista ja menetelmistä, myös teknisistä seikoista ja koulutuksesta, ja kertomalla kokemuksistaan terrorismin ennaltaehkäisyssä.

IV OSASTO

YLEISET MÄÄRÄYKSET JA LOPPUMÄÄRÄYKSET

51 ARTIKLA

Keinot

1. Tässä sopimuksessa asetettujen yhteistyötavoitteiden edistämiseksi osapuolet sitoutuvat mahdollisuuksiensa mukaan ja omia kanaviaan käyttäen antamaan käyttöön tarvittavat resurssit, rahoitus mukaan luettuna. Tätä varten ne hyväksyvät mahdollisuuksiensa mukaan monivuotisen sopimuksen ja vahvistavat painopisteet ottaen tällöin huomioon Keski-Amerikan maiden tarpeet ja kehitystason.

2. Osapuolet toteuttavat lakiensa ja määräystensä mukaisesti ja toimivaltaisten viranomaistensa toimivaltaa rajoittamatta kaikki asianmukaiset toimet edistääkseen ja helpottaakseen Euroopan investointipankin toimintaa Keski-Amerikassa sen omien menettelyjen ja rahoitusperiaatteiden mukaisesti.
3. Keski-Amerikan maat antavat Euroopan yhteisön asiantuntijoille tarvittavan käytännön tuen ja takuut näiden työn helpottamiseksi sekä myöntävät yhteistyötoimiin liittyvälle tuonnille verottomuuden Euroopan yhteisön ja kunkin Keski-Amerikan maan kesken allekirjoitettujen puitesopimusten mukaisesti.

52 ARTIKLA

Institutionaalinen rakenne

1. Osapuolet sopivat säilyttävänsä sekakomitean, joka on perustettu vuoden 1985 Keski-Amerikan ja Euroopan yhteisön yhteistyösopimuksella ja jonka asema säilytettiin vuoden 1993 puitesopimuksella.
2. Sekakomitea vastaa sopimuksen yleisestä täytäntöönpanosta. Lisäksi komiteassa keskustellaan kaikista osapuolten taloussuhteisiin vaikuttavista kysymyksistä myös siinä tapauksessa, että kyse on Keski-Amerikan yksittäisistä jäsenmaista.

3. Sekakomitean kokousten esityslista vahvistetaan osapuolten yhteisymmärryksellä. Komitea antaa itse määräykset kokouksensa aikataulusta, siitä missä ne pidetään, puheenjohtajuudesta ja muista mahdollisesti esille tulevista asioista, ja tarvittaessa se perustaa alakomiteoita.

4. Perustetaan yhteinen neuvoa-antava komitea, jonka muodostavat Keski-Amerikan integraatiojärjestelmän neuvoa-antavan komitean (Comité Consultivo del Sistema de la Integración Centroamericana, CC-SICA) ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitean edustajat, auttamaan sekakomiteaa edistämään vuoropuhelua kansalaisyhteiskunnan taloudellisten ja yhteiskunnallisten järjestöjen kanssa.

5. Osapuolet rohkaisevat Euroopan parlamenttia ja Keski-Amerikan parlamenttia (Parlacen) perustamaan tämän sopimuksen yhteydessä parlamenttien välisen valiokunnan perustuslain luonteisten määräystensä mukaisesti.

53 ARTIKLA

Osapuolten määritelmä

Tässä sopimuksessa 'osapuolilla' tarkoitetaan yhtäältä yhteisöä tai sen jäsenvaltioita taikka yhteisöä ja sen jäsenvaltioita Euroopan yhteisön perustamissopimuksessa vahvistettujen toimivaltojen mukaisesti ja toisaalta Costa Rican, El Salvadorin, Guatemalan, Hondurasin, Nicaraguan ja Panaman tasavaltoja kunkin maan toimivallan mukaisesti. Sopimusta sovelletaan myös toimenpiteisiin, joita kansalliset, alueelliset tai paikalliset viranomaiset toteuttavat osapuolten alueella.

54 ARTIKLA

Voimaantulo

1. Tämä sopimus tulee voimaan sitä kuukautta seuraavan kuukauden ensimmäisenä päivänä, jonka aikana osapuolet ovat ilmoittaneet toisilleen sopimuksen voimaan tulemiseksi tarvittavien menettelyjen päätökseen saattamisesta.
2. Ilmoitukset lähetetään Euroopan unionin neuvoston pääsihteerille, joka on tämän sopimuksen tallettaja.
3. Tullessaan voimaan 1 kohdan mukaisesti tämä sopimus korvaa vuoden 1993 puitesopimuksen.

55 ARTIKLA

Kesto

1. Tämä sopimus on voimassa rajoittamattoman ajan. Tässä yhteydessä osapuolet muistuttavat tämän sopimuksen 2 artiklan 3 kohdan mukaisesti mieliin 17 päivänä toukokuuta 2002 annetun Madridin julistuksen.
2. Osapuolet voivat irtisanoa tämän sopimuksen ilmoittamalla siitä kirjallisesti toiselle osapuolelle. Irtisanominen tulee voimaan kuuden kuukauden kuluttua siitä, kun asiasta on ilmoitettu toiselle osapuolelle.

56 ARTIKLA

Velvoitteiden täyttäminen

1. Osapuolet toteuttavat kaikki tämän sopimuksen mukaisten velvoitteiden täyttämiseksi tarvittavat yleiset tai erityiset toimenpiteet ja varmistavat lisäksi, että ne toimivat tässä sopimuksessa vahvistettujen tavoitteiden mukaisesti.
2. Jos osapuoli katsoo, että toinen osapuoli on laiminlyönyt tästä sopimuksesta johtuvan velvoitteen täyttämisen, se voi toteuttaa asianmukaiset toimenpiteet. Ennen toimenpiteiden toteuttamista sen on toimitettava sekakomitealle 30 päivän kuluessa kaikki tilanteen perusteelliseen tarkasteluun tarvittavat tiedot, jotta ongelmaan löydettäisiin molempia osapuolia tyydyttävä ratkaisu.

Toimenpiteiden valinnassa etusijalle on asetettava tämän sopimuksen toimivuudelle vähiten häiriötä aiheuttavat toimenpiteet. Toimenpiteistä on ilmoitettava viipymättä sekakomitealle, jossa niistä keskustellaan toisen osapuolen sitä pyytäessä.

3. Poiketen siitä, mitä 2 kohdassa määrätään, osapuoli voi toteuttaa välittömästi tarvittavat toimenpiteet kansainvälisen oikeuden säännösten ja määräysten mukaisesti seuraavissa tapauksissa:
  - a) jos sopimus irtisanotaan kansainvälisen oikeuden yleisten sääntöjen vastaisesti;
  - b) jos toinen osapuoli rikkoo 1 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja sopimuksen olennaisia osia.

Toinen osapuoli voi pyytää, että osapuolet kutsutaan 15 päivän kuluessa kiireelliseen kokoukseen, jossa tilannetta tarkastellaan perusteellisesti molempia osapuolia tyydyttävän ratkaisun löytämiseksi.

57 ARTIKLA

Tuleva kehitys

1. Osapuolet voivat yhteisesti sopia laajentavansa ja täydentävänsä sopimuksen soveltamisalaa lainsäädäntönsä mukaisesti tekemällä tiettyjä aloja tai toimintoja koskevia sopimuksia sopimuksen täytäntöönpanosta saatujen kokemusten perusteella.
2. Mitään yhteistyömahdollisuutta ei suljeta pois ennalta. Osapuolet voivat hyödyntää sekakomiteaa selvittäessään käytännön mahdollisuuksia keskinäisen edun mukaiseen yhteistyöhön.
3. Osapuolet voivat sopimuksen täytäntöönpanosta saatujen kokemusten perusteella tehdä ehdotuksia yhteistyön laajentamiseksi kaikilla aloilla.

58 ARTIKLA

Tietosuoja

Osapuolet sopivat tätä sopimusta sovellettaessa varmistavansa korkeatasoisen suojan henkilötietojen ja muiden tietojen käsittelyn yhteydessä tiukimpien kansainvälisten normien mukaisesti.

59 ARTIKLA

Alueellinen soveltaminen

Tätä sopimusta sovelletaan alueeseen, johon Euroopan yhteisön perustamissopimusta sovelletaan perustamissopimuksessa määrätyin edellytyksin sekä Costan Rican, El Salvadorin, Guatemalan, Hondurasin, Nicaraguan ja Panaman tasavaltojen alueisiin.

60 ARTIKLA

Todistusvoimaiset tekstit

Tämä sopimus laaditaan kahtena kappaleena englannin, espanjan, hollannin, italian, kreikan, portugalin, ranskan, ruotsin, saksan, suomen ja tanskan kielellä, ja kukin teksti on yhtä todistusvoimainen.